

Sygn. akt IV KS 26/21

POSTANOWIENIE

Dnia 24 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Stępka

po rozpoznaniu w dniu 24 czerwca 2021 r. na posiedzeniu bez udziału stron

w sprawie J. T.

wobec którego umorzono postępowanie i zastosowano środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, skargi obrońcy oskarżonego

na postanowienie Sądu odwoławczego - Sądu Okręgowego w T. z dnia 10 grudnia 2020 r., sygn. II Kz (...), uchylające postanowienie Sądu Rejonowego w T. z dnia 20 lipca 2020 r., sygn. akt II K (...) i przekazujące sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania,

na podstawie art. 539e § 2 *in principio* k.p.k.

postanowił

oddalić skargę i obciążyć oskarżonego J. T. kosztami sądowymi postępowania skargowego.

UZASADNIENIE

Prokurator Prokuratury Rejonowej w T. wniósł do Sądu Rejonowego w T. akt oskarżenia przeciwko J. T. (T.), którym zarzucił mu popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. i art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. polegającego na tym, że w okresie od bliżej nieustalonego dnia października 2015 r. do dnia 3 lipca 2018 r., przy czym w okresie od bliżej nieustalonego dnia października 2015 r. do bliżej nieustalonego dnia listopada 2016 r. w Holandii, w okresie od bliżej nieustalonego dnia listopada 2016 r. do 16 lutego 2018 r. w miejscowości S. woj. (...) i w okresie od 17 lutego 2018 r. do dnia 3 lipca 2018 r. w miejscowości B., woj. (...), znęcał się

psychicznie i fizycznie nad swoją żoną P. T. w ten sposób, że wszczywał awantury, w trakcie których wyzywał ją słowami powszechnie uznanymi za obelżywe, groził pozbawieniem życia i zdrowia, a groźba ta wzbudziła w pokrzywdzonej uzasadnioną obawę, iż zostanie spełniona, szarpał ją za ubranie, dusił, bił rękoma po twarzy, szarpał za włosy, wciskał kciuki w oczodoły, uderzał z pięści w twarz oraz uderzał głową pokrzywdzonej o tapicerkę samochodu, przy czym powstałe u niej obrażenia w postaci zaczerwienienia skóry szyi w 2015 r., podbiegnięcia krwawe i zaczerwienienia skóry w 2016 r. oraz krwawienia z nosa oraz rozcięcie wargi górnej w marcu 2018 r. spowodowały u niej ograniczenie prawidłowej czynności narządów ciała na okres poniżej dni siedmiu.

Sąd Rejonowy w T. wydał w dniu 6 listopada 2018 r., sygn. akt II K (...), wyrok nakazowy, którym uznał winę oskarżonego w zakresie zarzucanego czynu i wymierzył mu na podstawie art. 37a k.k. karę roku ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w rozmiarze 24 godzin w stosunku miesięcznym.

Sprzeciw od tego orzeczenia wniósł oskarżony oraz prokurator. W wyniku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Rejonowy w T. wydał w tej sprawie postanowienie z dnia 20 lipca 2020 r., sygn. akt II K (...), w treści którego Sąd postanowił, co następuje:

I/ przyjmując, że oskarżony J. T. dopuścił się zarzucanego mu czynu mając zniesioną zdolność do rozpoznania znaczenia czynu i pokierowania swoim postępowaniem, na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. umorzył postępowanie karne przeciwko oskarżonemu o czyn zabroniony z art. 207 § 1 k.k. i art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k.;

II/ na mocy art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 93a § 1 pkt 4 k.k. i art. 93g § 1 k.k. orzekł wobec oskarżonego środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym;

III/ na mocy art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 99 § 1 k.k. i art. 39 pkt 2b k.k. orzekł wobec niego tytułem środka zabezpieczającego zakaz zbliżania się do pokrzywdzonej P. T. na odległość mniejszą niż 20 metrów oraz zakaz kontaktowania się z pokrzywdzoną w sposób bezpośredni i pośredni;

IV/ na podstawie art. 632a § 1 k.p.k. kosztami procesu w części obejmującej koszty ustanowienia obrońców z wyboru obciążył oskarżonego, a na podstawie art. 632 pkt 2 k.p.k. kosztami procesu w pozostałej części obciążył Skarb Państwa.

Z orzeczeniem tym nie zgodził się obrońca oskarżonego, który zaskarżył je w całości zażaleniem i zarzucił na podstawie art. 438 pkt 2 k.p.k. naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, a to art. 167 k.p.k., 170 § 2 i 3 k.p.k. oraz art. 366 § 1 k.p.k., art. 201 k.p.k. w zw. z art. 202 § 5 k.p.k. i art. 7 k.p.k. poprzez dokonanie dowolnej oceny dowodów zgromadzonych w sprawie;

- na podstawie art. 438 pkt 1a k.p.k. zarzucił obrazę prawa materialnego niezwiązanego z kwalifikacją prawną czynu, a to art. 93g § 1 k.k. w zw. z art. 115 § 2 k.k., a na podstawie art. 438 pkt 3 k.p.k. podniósł zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia.

W konkluzji obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, ewentualnie zmianę orzeczenia poprzez uniewinnienie J. T. lub umorzenie wobec niego postępowania i niestosowanie środków zabezpieczających.

Po rozpoznaniu tego zażalenia Sąd Okręgowy w T. postanowieniem z dnia 10 grudnia 2020 r., w sprawie o sygn. akt II Kz (...), na podstawie art. 437 § 2 k.p.k. i art. 438 pkt 2 k.p.k. uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w T. do ponownego rozpoznania.

Skargę od zapadłego w postępowaniu odwoławczym postanowienia wniósł obrońca. Zatytułował pismo procesowe „Skarga na wyrok Sądu Okręgowego w T.” i na zasadzie art. 539a k.p.k. złożył skargę „na postanowienie SO w T. uchylający postanowienie SR w T. i przekazujący mu sprawę do ponownego rozpoznania”. Z treści pisma wynika, że „wyrok ten zaskarżył w całości”. „Postanowieniu temu” natomiast zarzucił naruszenie art. 437 § 2 k.p.k. poprzez niezastosowanie tego przepisu, w wyniku czego Sąd zamiast dokonać uzupełnienia postępowania dowodowego i wydania orzeczenia w sprawie, uchylił postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, mimo iż nie zachodziły przesłanki to umożliwiające, tj. zarzucił naruszenie art. 439 § 1 k.p.k. i art. 454, a nie zachodziła

konieczność przeprowadzenia na nowo postępowania dowodowego. Uchybienie to miało oczywisty wpływ na treść orzeczenia.

W konkluzji wniosł o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania.

Na skargę obrońcy oskarżonego odpowiedź złożył Prokurator Rejonowy w T. wnosząc o uznanie skargi za niedopuszczalną z mocy ustawy.

Zarządzeniem z dnia 14 stycznia 2021 r., sygn. akt II WSU (...), upoważniony sędzia Sądu Okręgowego w T. na podstawie art. 539f k.p.k. w zw. z art. 530 § 2 k.p.k. i art. 429 § 1 k.p.k. odmówił przyjęcia skargi obrońcy oskarżonego jako niedopuszczalnej z mocy ustawy (k. 594). W zarządzeniu stwierdzono, że ustawodawca w art. 539a k.p.k. przesądził, iż skarga może zostać złożona wyłącznie od wydanego wyroku sądu odwoławczego, który w niniejszej sprawie nie zapadł.

Zażalenie na to zarządzenie wniosła obrońca oskarżonego, która zaskarżyła je w całości i zarzuciła naruszenie art. 429 k.p.k. oraz art. 32 Konstytucji w zw. z art. 414 k.p.k. Uzasadniając zażalenie podniosła, że w badanej sprawie Sąd I instancji zobligowany był do wydania wyroku umarzającego postępowanie na podstawie art. 414 § 1 k.p.k. W dalszej części uzasadnienia odniosła się natomiast do wynikających z tego przepisu negatywnych konsekwencji dla osób, które uznane zostały za nie poczytalne w chwili czynu ze względu na brak możliwości ich uniewinnienia od popełnienia zarzucanego czynu.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 9 kwietnia 2021 r., w sprawie o sygn. akt IV KZ 11/21, uchylił zaskarżone zarządzenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w T.. Wskazał, że w niniejszej sprawie doszło do uchybienia w postaci niezastosowania art. 414 § 1 k.p.k., co doprowadziło do nieuzasadnionego umorzenia postępowania orzeczeniem w formie postanowienia, a następnie do kolejnych decyzji procesowych podyktowanych formą tego orzeczenia, pomimo treści art. 118 § 1 i 2 k.p.k. W związku z tym, że Sądy obu instancji naruszyły w badanej sprawie art. 414 § 1 k.p.k. i zamiast wyroku umarzającego, a następnie wyroku uchylającego, wydały w tym przedmiocie postanowienia, sędzia powinien zgodnie z nakazem wynikającym z art. 118 § 1 i 2 k.p.k. potraktować wniesioną przez obrońcę oskarżonego na podstawie art. 539a

k.p.k. skargę jako skargę na wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skargę wniesioną przez obrońcę J. T. należało uznać za niezasadną.

W pierwszej kolejności należało wypowiedzieć się na temat dopuszczalności niniejszej skargi – podniesionej w pisemnej odpowiedzi przez Prokuratora Rejonowego w T.. Z art. 539a § 1 k.p.k. wynika, że „Od wyroku sądu odwoławczego uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania stronom przysługuje skarga do Sądu Najwyższego”. Przepis ten należy więc interpretować w taki sposób, że tylko od wyroku sądu odwoławczego przysługuje skarga. Nie można uznać, że przepis daje podstawę kompetencyjną do wnoszenia skargi od innych orzeczeń, czy też decyzji sądu. Nie przysługuje więc skarga na postanowienie sądu odwoławczego o charakterze kasacyjnym – nawet jeśli by ocenić, że z istoty postanowienia wydanego na podstawie art. 93a § 1 k.k. lub art. 93g § 1 k.k. mogłaby wynikać potrzeba stosowania przepisu art. 539a § 1 k.p.k. w drodze analogii. Jest to jednak decyzją ustawodawcy wykluczone. Spośród wszystkich rodzajów orzeczeń wymienionych w art. 437 § 1 k.p.k. skarga przysługuje jedynie wobec wyroku uchylającego i przekazującego sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 437 § 2 k.p.k.). Chodzi tu o wyrok sądu odwoławczego wydany po rozpoznaniu apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji (*por. D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, uwagi do art. 539a, teza 3*).

W niniejszej sprawie jednak powstał problem związany w istocie z tym, czy orzeczenie Sądu odwoławczego traktować należy jak postanowienie (zgodnie z użytą nomenklaturą), czy też jako wyrok (zgodnie z procesowym zobowiązaniem). Kwestia ta została wyjaśniona przez Sąd Najwyższy orzekający w sprawie IV KZ 11/21 dotyczącej kwestii incydentalnej. W sposób wiążący zostało stwierdzone, że sąd rozpoznający skargę na kasatoryjne orzeczenie sądu odwoławczego „powinien zgodnie z nakazem wynikającym z art. 118 § 1 i 2 k.p.k. potraktować wniesioną przez obrońcę oskarżonego na podstawie art. 539a k.p.k. skargę jak skargę na wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji”. Sąd

Najwyższy podniósł, że niniejsza sytuacja procesowa powinna zostać potraktowana zgodnie z nakazem wypływającym z art. 118 § 1 k.p.k., który nakazuje oceniać znaczenie czynności procesowej według treści złożonego oświadczenia. Z kolei zgodnie z § 2 tego przepisu, niewłaściwe oznaczenie czynności procesowej, a zwłaszcza środka zaskarżenia, nie pozbawia czynności znaczenia prawnego. Powołał się przy tym na orzecznictwo, z którego wynika, iż orzeczenie wydane w niewłaściwej formie podlega zaskarżeniu właściwym środkiem odwoławczym, czyli takim, jakim należałoby je zaskarżyć, gdyby zapadło ono we właściwej formie. Dodał, że zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2011 r., w sprawie II KK 285/10 (Lex nr 795773), zasada rzetelnego procesu sformułowana w art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przemawia za możliwością odczytywania rzeczywistego znaczenia czynności procesowej dokonanej przez organ procesowy jedynie w kierunku gwarancyjnym. Wskazał, że taka wykładnia art. 118 § 1 i 2 k.p.k. akceptowana jest również przez przedstawicieli doktryny procesu karnego.

I tak też w niniejszej sprawie oba sądy powinny były orzekać w formie wyroku. Pomimo tego, że sprawa została zainicjowana wniesionym przez prokuratora aktem oskarżenia, to Sąd I instancji potraktował ją jak sprawę z wniosku złożonego w trybie art. 354 k.p.k. o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających. Konsekwencją tego było również odnotowane w protokole rozprawy stwierdzenie o wyłączeniu jawności rozprawy z urzędu. Tymczasem z art. 414 § 1 k.p.k. wynika, że w razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności wyłączającej ściganie lub danych przemawiających za warunkowym umorzeniem postępowania, sąd wyrokiem umarza postępowanie albo umarza je warunkowo. Wprawdzie w razie stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. sąd wydaje wyrok uniewinniający, ale ustawodawca zastrzegł, że nie dotyczy to sytuacji, gdy sprawca w chwili czynu był niepoczytalny. Jednocześnie Sąd I instancji przyznał pokrzywdzonej status oskarżyciela posiłkowego, pomimo tego, że zgodnie z wymienionym przepisem w wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środków

zabezpieczających stosuje się wprawdzie odpowiednio przepisy rozdziału 41 dotyczącego przygotowania do rozprawy, ale ustawodawca zastrzegł, że nie stosuje się przepisów o oskarżycielu posiłkowym. W konsekwencji, pomimo stwierdzenia niepoczytalności oskarżonego po rozpoczęciu przewodu sądowego, Sąd I nie wydał wyroku umarzającego postępowanie, a postanowienie. Uchybienia te dostrzegł Sąd odwoławczy, który w uzasadnieniu swojego orzeczenia stwierdził, że Sąd I instancji orzekał w niewłaściwym trybie. Jednak i Sąd II instancji, pomimo dostrzeżenia tego uchybienia, również rozstrzygnął sprawę postanowieniem, a nie wyrokiem. W tej sytuacji procesowej należało więc potraktować złożone pismo zgodnie z wytycznymi Sądu Najwyższego przyjętymi w sprawie IV KZ 11/21 i na podstawie art. 118 § 1 i 2 k.p.k. uznać za skargę na wyrok Sądu odwoławczego uchylający wyrok Sądu I instancji.

W ten sposób oczyszczając przedpole do rozpoznania w sposób merytoryczny skargi wniesionej przez obrońcę J. T. można było przystąpić do wyjaśnienia, dlaczego skarga ta nie mogła zostać uznana za zasadną, a w konsekwencji – za skuteczną. Nie można się bowiem zgodzić z opinią przedstawioną przez skarżącego. Nie doszło do wystąpienia żadnego z podniesionych w skardze uchybień – a w szczególności do naruszenia art. 437 § 2 k.p.k. poprzez niezastosowanie tego przepisu. Można na marginesie wskazać, że sam obrońca w „zażaleniu” na postanowienie Sądu I instancji wnosił o uchylenie tego postanowienia – a więc obecnie nie powinien, zgodnie z zasadą lojalności procesowej, uznawać tej decyzji za błędną i zamierzać do jej zakwestionowania.

Przedstawiając powody uchylenia wyroku, Sąd odwoławczy uzasadniając podjętą decyzję wskazał, że Sąd I instancji orzekał w niewłaściwym trybie. Pomimo tego, że sprawa została zainicjowana wniesionym przez prokuratora aktem oskarżenia, to Sąd ten traktował ją jak sprawę z wniosku złożonego w trybie art. 354 k.p.k. o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających, co doprowadziło do naruszenia art. 414 § 1 k.p.k. poprzez brak jego zastosowania. W tej sytuacji Sąd odwoławczy stwierdził, że skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania spowodowane było koniecznością rozpoznania jej według zasad ogólnych, według trybu właściwego dla oceny zasadności aktu oskarżenia i finalnie merytorycznego jej zakończenia wyrokiem. Z pewnością takie sformułowanie jasno

oddaje to, że celem uchylenia wyroku Sądu I instancji było przeprowadzenie przewodu sądowego ponownie w całości. Sąd odwoławczy nie domagał się bowiem jedynie „ponownej oceny już przeprowadzonych dowodów” lecz w wystarczająco jasny sposób dał do zrozumienia, że zaistniała konieczność powtórzenia postępowania dowodowego w całości, a więc przeprowadzenia w całości przewodu sądowego, co stanowi jedną z przesłanek wydania na etapie postępowania apelacyjnego orzeczenia o charakterze kasatoryjnym (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2019 r., III KS 34/18, OSNKW 2019, z. 3, poz. 17*). Tylko uchylenie błędnie wydanego postanowienia Sądu I instancji pozwoli na uzdrowienie niniejszej sytuacji procesowej i zakończenie postępowania przed obydwoma instancjami w prawidłowej formie wyroku. By tego dokonać konieczne jest jednak powtórzenie w całości przewodu sądowego, zgodnie z odpowiednimi przepisami regulującymi postępowanie po wniesieniu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 539e § 2 k.p.k. postanowiono jak w części wstępnej postanowienia, a więc uznano, że niniejsza skarga jest bezzasadna i ją oddalono. Rozstrzygnięcie co do kosztów postępowania znajduje uzasadnienie w treści art. 539f k.p.k. w zw. z art. 527 § 2 k.p.k.